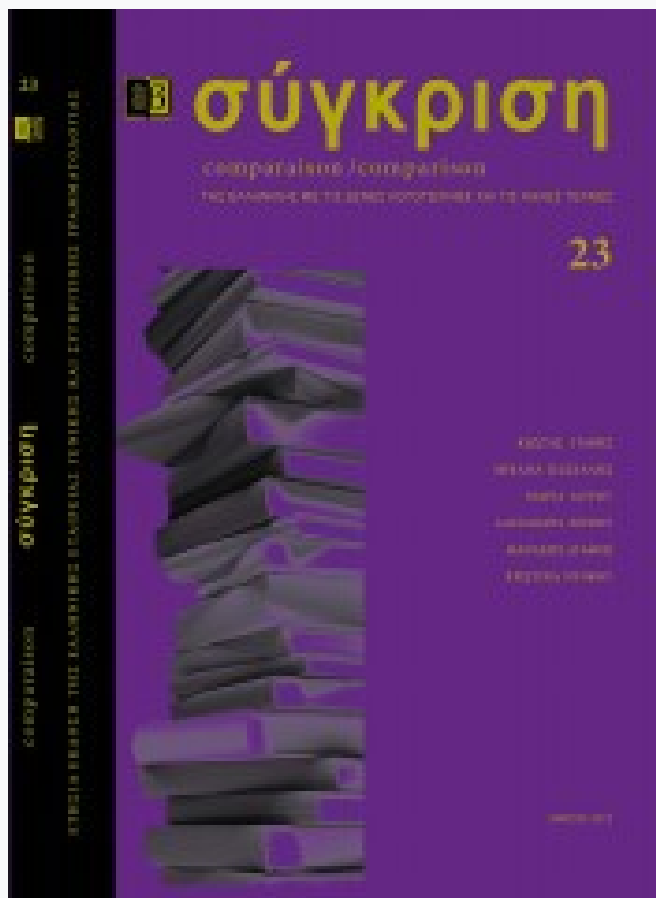

Σύγκριση

Τόμ. 23 (2013)

2013-2014

Η νοσταλγία της μνήμης και η αρχαιολογία της γραφής Γραφές της μνήμης. Σύγκριση – Αναπαράσταση – Θεωρία, επιμέλεια: Ζ. Ι. Σιαφλέκης, Αθήνα, Ελληνική Εταιρεία Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας/ Εκδόσεις Gutenberg, 2011

Βίκυ Πάτσιου

doi: [10.12681/comparison.27](https://doi.org/10.12681/comparison.27)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πάτσιου Β. (2013). Η νοσταλγία της μνήμης και η αρχαιολογία της γραφής Γραφές της μνήμης. Σύγκριση – Αναπαράσταση – Θεωρία, επιμέλεια: Ζ. Ι. Σιαφλέκης, Αθήνα, Ελληνική Εταιρεία Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας/ Εκδόσεις Gutenberg, 2011. *Σύγκριση*, 23, 163–166. <https://doi.org/10.12681/comparison.27>

την τύχη του σπιτιού από το 1984 μέχρι σήμερα, όσο και τον ρόλο που εξακολουθεί να παίζει στην πολιτιστική ζωή της περιοχής διασώζοντας τις μνήμες των Renan και Ψυχάρη. Με την παράθεση των εκδηλώσεων (συνεδρίων, ημερίδων, πανεπιστημιακών σεμιναρίων σε ξένους φοιτητές και εκθέσεων) που αναφέρονται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στον Renan κυρίως, φαίνεται ανάγλυφη η σημασία αυτού του σπιτιού, που σήμερα έχει χαρακτηριστεί από το γαλλικό Κράτος ως ιστορική οικία μεγάλης σημασίας για την πνευματική ζωή της Γαλλίας.

Η μελέτη ολοκληρώνεται με τον Επίλογο που υπογράφει ο πλέον γνωστός ερευνητής του Renan, ο καθηγητής Jean Balcou, ο οποίος υπογραμμίζει τα νέα στοιχεία για τον Ρενάν και το έργο του που έγιναν γνωστά μέσα από τη μελέτη αυτή. Ακολουθεί κεφάλαιο με Παραρτήματα, όπου συμπεριλαμβάνονται ενδιαφέροντα τεκμήρια, και τέλος παρατίθεται η ενδεδειγμένη Βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για την συγγραφή της μελέτης, καθώς και κατάλογος δημοσιευμάτων στον τοπικό Τύπο της Βρετανίας για όλες σχεδόν τις εκδηλώσεις που αναφέρονται κυρίως στον Renan και στο Rosmaramon.

Η μελέτη αυτή, μέσα από την αναδρομική παρουσίαση και το σχολιασμό των γεγονότων γύρω από τον Γάλλο συγγραφέα, αλλά και άλλων μελών της οικογένειάς του, συμβάλλει στην διαμόρφωση μιας νέας εμπεριστατωμένης εικόνας της ζωής και του έργου του, αλλά και των πολιτιστικών δρώμενων και των νοοτροπιών της εποχής, ενώ συγχρόνως ανα-

δεικνύει την περιρρέουσα ιδεολογία που επικρατούσε στη Γαλλία, κυρίως στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Επιπλέον, η έρευνα πάνω σε νέες πηγές δίνει μια νέα διάσταση στις μελέτες για τους Ernest Renan και Γιάννη Ψυχάρη, καθώς είναι η πρώτη φορά που επιχειρείται παρόμοια προσέγγιση των προσωπικοτήτων τους μέσα από τη σύνδεση του παρελθόντος με το παρόν, με τη συνδρομή νέου αδημοσίευτου υλικού.

Βασιλική Λαλαγιάννη

Καθηγήτρια Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας

και Πολιτισμού,

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Η νοσταλγία της μνήμης και η αρχαιολογία της γραφής

Γραφές της μνήμης. Σύγκριση – Αναπαράσταση – Θεωρία, επιμέλεια: Ζ. Ι. Σιαφλέκης, Αθήνα, Ελληνική Εταιρεία Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας/ Εκδόσεις Gutenberg, 2011, 644 σελ.

Τη σύνθετη έννοια της λογοτεχνικής μνήμης, που τοποθετεί τη λογοτεχνία μέσα στην τάξη της ιστορίας, της εμπειρίας και της συγκρότησης της ταυτότητας στο πλαίσιο μιας διαδικασίας συνεχούς δημιουργίας και τροποποίησης ενός ορίζοντα δεδομένων, που στηρίζεται σε ένα σύνολο πιθανών επιλογών που προσδιορίζουν διαφορετικές τάξεις γενικότητας, αναγνωρίζοντας θεμελιώδεις κατηγορίες και συγκεκριμένες ταξι-

νομήσεις, επεξεργάζεται και προβάλλει με τρόπο συστηματικό, συνεκτικό και κωδικοποιημένο με βάση συγκεκριμένες θεωρητικές αφετηρίες ο τόμος που εκδόθηκε από την Ελληνική Εταιρεία Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας και τις εκδόσεις Gutenberg με τίτλο *Γραφές της μνήμης. Σύγκριση-Αναπαράσταση-Θεωρία* και επιμέλεια του καθηγητή Ζ. Ι. Σιαφλέκη (Αθήνα 2011, 644 σελ.).

Θεωρώντας τη λογοτεχνία ως χώρο αναγνωρίσιμο της μνήμης, που δίνει σχήμα στη λογοτεχνική μορφή και νόημα στον εσωτερικό χρόνο της ανάμνησης, ο τόμος αυτός επιχειρεί, με τις τριάντα έξι εισηγήσεις που αποτελούν τις τέσσερις ενότητές του («Πολιτισμική μνήμη», «Μνήμη και λογοτεχνικά γένη», «Τόποι, εικόνες, σύμβολα της μνήμης», «Μνήμη και συγκρότηση της ατομικής ταυτότητας. Διακαλλιτεχνικές και διαπολιτισμικές σχέσεις») να προσδιορίσει μια σειρά παραμέτρων που κρίνονται ουσιαστικές προκειμένου να τεθεί, ανάμεσα σε άλλα, με νέους όρους το ερώτημα: σε ποιο σημείο μεταξύ του έργου και του λογοτεχνικού τόπου μπορεί να οριοθετηθεί η μνήμη; Ή αλλιώς, σε ποιο επίπεδο αφαίρεσης (ή σύνθεσης) μπορεί να αναδυθεί η γραφή ως ανάμνηση;

Στην πρώτη ενότητα, ελλειμματική ή ερειπωμένη (Alain Montandon), η μνήμη συσχετίζεται με την ουσία του όντος (Αικ. Δούκα-Καμπίτογλου), την κατασκευή του ιστορικού παρελθόντος (Ουρ. Πολυκανδριώτη), την αλλαγή του νοήματος των κλασικών μύθων (Ελευθ. Μύστακας - Αλ. Τσοτσορού) και την πολυσημία των

μυθικών μορφών (Λ. Ιωακειμίδου), την αφηγηματική ανάπλαση της ιστορίας (Ιφ. Μποτοροπούλου) και τη μετάφραση ως δραστηριότητα που υπόκειται στο χρόνο (Τ. Δημητρούλια).

Σε διαφορετικό πλαίσιο εντάσσεται, στη δεύτερη ενότητα, η διερεύνηση της σχέσης «μνήμη - λογοτεχνικό γένος». Η σύνδεση των εννοιολογικών κατηγοριών της αναπαράστασης και της παράστασης με τη μελέτη των λογοτεχνικών ειδών (Δ. Αγγελάτος), η έννοια της ειδολογικής ταυτότητας (Ν. Μαυρέλος), η παράδοση των υβριδικών κειμένων μεταξύ μυθοπλασίας, ιστορίας και αυτοβιογραφίας (Ε. Αναστασάκη), η γενεαλογική μνήμη και το παλίμψηστο των λογοτεχνικών μύθων (Χρ. Ντουνιά), η σχέση της μνήμης με την επιστημονική φαντασία και τις ιστορίες φαντασμάτων (Δ. Καράκωστας), τις ιδιαιτερότητες του πολεμικού μυθιστορήματος (Γ. Φρέρης), καθώς και με την ανακάλυψη του εαυτού ή του παράλογου της ύπαρξης (Η. Τονnet), η κριτική του εθνικού μύθου και η επίσημη εθνική μνήμη (Κωνστ. Ευαγγέλου), η μνήμη του θεωρητικού λόγου και το «επιστημικό» μυθιστόρημα (Τ. Καραβία), το σύγχρονο αυτοβιογραφικό μυθιστόρημα και η κειμενική σύσταση των πλασματικών κόσμων (Ε. Κουτριάνου), ο αυτοαναφορικός λόγος και η ανασύνθεση της βιωμένης εμπειρίας (Θ. Αγάθος) αποτελούν ορισμένους από τους βασικούς άξονες γύρω από τους οποίους οργανώνεται η επεξεργασία μιας δεσπόζουσας θέσης που επιτρέπει στη μνήμη να αναδειχθεί ως κινητήρια δύναμη της λογοτεχνικής δημιουργίας,

της θεματικής έκφρασης και της πολυτυπίας των μορφών.

Στην τρίτη ενότητα, ο χώρος της λογοτεχνικής μνήμης ως χώρος του «δυνατού» κόσμου, που ορίζεται από τους τόπους, τις εικόνες και τα σύμβολα, αποτελεί την αφητηρία για μια ακόμα σειρά γόνιμων ερευνητικών προσεγγίσεων. Ο τόπος της μνήμης ως πολιτισμικό σύμβολο και η ανάδειξη της σχετικής προβληματικής με βάση τις θέσεις της γεωκριτικής (Ζ.Ι. Σιαφλέκης), οι διακειμενικές συσχετίσεις και το ιδεολόγημα της μνήμης (Β. Ιβάνοβιτς), η μνημείωση του καθημερινού και η πορεία της ατομικής μνήμης (Αντ. Βλαβιανού), οι παράγοντες ενεργοποίησης των μνημονικών μηχανισμών και η ανακλητική διάσταση της μνημονικής λειτουργίας (Β. Ποσάντζη), ο αρχετυπικός ήρωας και η σχέση του με τη μνήμη του γήρατος και την παρακμή (Μ. Βασιλειάδη), η διαχείριση της ιστορικής μνήμης και το πέρασμα από το τοπικό στο παγκόσμιο (Α. Ρόζενμπεργκ), η λογοτεχνική μνήμη και ο δομικός ρόλος του διακειμενικού στοιχείου (Α.-Μ. Σιχάνη και Ν. Φραγκούλη), καθώς και η δυσλειτουργία της μνήμης σε σχέση με τη σκοτεινότητα της γραφής του μοντερνισμού (Εύη Βογιατζάκη) αναδεικνύονται σε βασικούς θεωρητικούς τόπους μελέτης στα όρια των οποίων οι μνημονικές εικόνες και τα σύμβολα μετατρέπονται σε υλικά που διασφαλίζουν τη μεταγραφή της αδιάκοπης ροής του χρόνου σε καταστάλαγμα ανθρώπινης μνήμης.

Στην τέταρτη και τελευταία ενότητα του τόμου το μνημονικό υλικό εδραιώνει τη σημασία του σε σχέση με την ανάδυ-

ση της ατομικής ταυτότητας, την εμπειρία και το βίωμα, και εξετάζεται μέσα στο πλαίσιο των διακαλλιτεχνικών και διαπολιτισμικών συσχετίσεων. Οι σχέσεις της ελληνικής ποίησης του εικοστού αιώνα με την κινηματογραφική τέχνη και οι αναλογίες ανάμεσα στο φιλικό και το λογοτεχνικό κείμενο με άξονα σύγκρισης τη λειτουργία της μνήμης (Ευρ. Γαραντούδης), αλλά και η σύνδεση της φιλικής γραφής με την ανάμνηση (Pascal Vacher), η βιοματική μνήμη των λογοτεχνικών ηρώων (Θ. Κατσικάρος), το ζήτημα του ρήγματος στην ερμηνεία της πραγματικότητας και ο χωρισμός του κειμένου σε πεδία της λήθης και της μνήμης (W. Benning), η σχέση μνήμης και σώματος στην ποιητική του μοντερνισμού (Κ. Καρακάση), η αναμνηστική αισθητική και η εμπειρία της καταγραφής της μνήμης (Εύη Πετροπούλου), η εξερεύνηση των ποικίλων δρόμων με τους οποίους η μνήμη καθορίζει το λογοτεχνικό έργο (Ερη Σταυροπούλου), η αυτοβιογραφική διήγηση και η αναπαράσταση του εαυτού σε σχέση με το παρελθόν και τη μνήμη (Δ. Αναγνωστοπούλου), η ιστοριογραφική μεταμυθοπλασία και η μνημονική πρακτική του διακειμένου (Αγγ. Σπυροπούλου) και, τέλος, η φυσιολογία της αφής και η επεξεργασία της μνήμης (Απ. Λαμπρόπουλος) οριοθετούν ορισμένα καίρια ερευνητικά πεδία που προσδιορίζουν τη δυναμική πολυσυνθετότητα της έννοιας της μνήμης στον ευμετάβλητο κόσμο του χρόνου που δεν μπορεί με ασφάλεια να καταμετρηθεί.

Χάρη στις υποδειγματικές εργασίες του τόμου αυτού, που αποτελεί μια μονα-

δική συνεισφορά στον χώρο των σύγχρονων συγκριτολογικών μελετών, η μνήμη ενσαρκώνεται ανάμεσα στο παρόν της γραφής και το παρελθόν της ανάμνησης, επιβεβαιώνοντας τη μνημονική ταυτότητα των κειμένων, των αναπαραστάσεων και των συμβόλων της.

Βίκυ Πάτσιου
Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών